Музейная гульня
“Па краіне старадаўніх рэчаў“

А. Л. Ленец,
выкладчык беларускай мовы і літаратуры першай катэгорыі
Ваўкавыскага дзяржаўнага аграрнага каледжа.

Актуальнасць тэмы вызначаецца сучаснай сацыяльна-культурнай палітыкай. У цяперашніх умовах асаблівую значнасць набывае грамадзянска-патрыятычнае выхаванне юных грамадзян Рэспублікі Беларусь, развіццё духоўна-маральных каштоўнасцей, неабходнасць фарміравання высокіх маральна-этычных прынцыпаў навучэнцаў. Педагагічныя намаганні павінны быць скіраваны на тое, каб выхаваць чалавека творчага і таленавітага, які любіць сваіх родных, свой народ, Радзіму, сапраўднага грамадзяніна краіны. Для дасягнення эфектыўнасці неабходна не толькі даць веды і ўменні, якія садзейнічаюць фарміраванню адпаведных ідэалаў, прынцыпаў і светапогляду, але і развіваць неабходныя якасці асобы, духоўны свет навучэнцаў, шукаць новыя падыходы ў выхаванні падрастаючага пакалення. Паколькі ўсведамленне нацыянальнай ідэнтычнасці грунтуецца на паглыбленні гістарычнай памяці, то асаблівае значэнне набывае актуалізацыя гісторыка-культурнай спадчыны.

Роль і значэнне музеяў ўзрастае ў сувязі з неабходнасцю рэалізацыі дзяржаўнай праграмы па патрыятычнаму выхаванню моладзі. Правядзенне мерапрыемстваў на базе музеяў дазваляюць педагогам даць навучэнцам матывацыю да далейшага культурнага і творчага самаразвіцця асобы навучэнцаў.

Форма гульні-квэста дазваляе стварыць своеасаблівую творчую, эмацыянальную атмасферу, пры якой адбываецца шырокае ўзаемадзеянне ўдзельнікаў каманд адзін з адным, усе прысутныя навучэнцы аказваюцца ўцягнутымі ў гульнёвую дзейнасць. Такая форма мерапрыемства садзейнічае фарміраванню шэрагу кампетэнцый: навучальна-пазнавальнай, інфармацыйнай, лінгвістычнай, інтэлектуальнай, камунікатыўнай.

Дадзеная метадычная распрацоўка можа быць выкарыстана ў якасці дадатковага матэрыялу як на занятках па беларускай мове і літаратуры, гісторыі, так і куратарамі вучэбных груп, выхавацелямі інтэрнатаў пры правядзенні пазавучэбных мерапрыемстваў, педагогамі дадатковай адукацыі. Музейная гульня дае магчымасць навучэнцам праявіць сябе, свае веды, уменні, фантазію, творчасць, а многім – пашырыць свой кругагляд.

Мэта: арганізаваць гульнёвую форму дзейнасці, якая садзейнічае развіццю пазнавальнай і творчай актыўнасці навучэнцаў.

Задачы:

- пазнаёміць з прадметамі старыны, іх прызначэннем у мінулым і каштоўнасцю зараз;
- сістэматызаваць веды навучэнцаў пра традыцыі, абрады беларускага народа;
- садзейнічаць развіццю здольнасці да эстэтычнага успрыняцця, развіваць лагічнае мысленне, вобразнае ўспрыняцце гісторыі, нашага мінулага;
- садзейнічаць развіццю цікавасці да нацыянальнай культуры,   выхаванню беражлівых адносінаў да народных традыцыі;
- садзейнічаць фарміраванню нацыянальнай самасвядомасці навучэнцаў праз знаёмства з традыцыямі беларускага народа;
- выхоўваць павагу і любоў да народнай спадчыны, мовы беларусаў; выхоўваць музейную культуру;
- выхоўваць любоў да малой радзімы, беражлівыя адносіны да прадметаў старыны.

Форма правядзення: квэст-гульня

Месца правядзення: этнаграфічны музей “Беларуская хатка”

Абсталяванне: экспазіцыя этнаграфічнага музея «Беларуская хатка», канверты з заданнямі, канверты з карткамі, наглядны матэрыял.

Змест

Уступ

1. Квэст “Дзівосны свет скарбаў народных“
2. Аб’яўленне правілаў
3. Прадстаўленне каманд
4. Выкананне квэставых заданняў
5. Рэфлексія

Вядучы 1. Спадчына! Якое простае слова і які няпросты яго сэнс!

Спадчына – гэта наша мінулае, наша памяць. Сапраўды, цяжка ўявіць сабе чалавека без гісторыі, без кроўных сувязей з роднай зямлёй,

без адчування сваіх вытокаў, без памяці, без роду і племені. Дык давайце ж пройдземся сцежкамі памяці беларускага народа, прыгадаем яго скарбы.

Вядучы 2. А сустрэча ў нас незвычайная. Сёння мы з вамі прыадчынім дзверы ў дзівосны свет скарбаў народных, у свет нашай спадчыны.

Можа змяніцца час, дзяржава, людзі, але нязменнымі застаюцца сведкі даўно мінулых дзён – пісьмовыя дакументы, прылады працы, прадметы побыту жыхароў беларускіх зямель, нашых прабабуль і прадзядуль.

Вядучы 1. Народныя абрады, звычаі, цяжкая сялянская праца – аб усім гэтым нам паведамляюць рэчы, якія яшчэ гадоў 40 таму можна было знайсці на гарышчы амаль кожнай сялянскай хаты. Цяпер яны сустракаюцца толькі на рынку ў гандляроў антыкварыятам або ў гістарычных, этнаграфічных, краязнаўчых музеях.

Вядучы 2. Мы рады вас вітаць у нашым этнаграфічным музеі “Беларуская хатка” і хочам запрасіць у незвычайнае падарожжа – падарожжа ў мінулае нашага народа. Мы заглянем у хату беларускага селяніна, пазнаёмімся з многімі старажытнымі рэчамі, даведаемся пра іх гісторыю.

Вядучы 1. Мы запрашаем вас паўдзельнічаць у музейным квэсце. Квэст – гэта гульня, у якой трэба добра падумаць, пашукаць падказкі і рашыць розныя задачы. Тэма нашай гульні “Дзівосны свет скарбаў народных “.

Вядучы 2. А зараз я патлумачу правілы. За кожнае правільна выкананае заданне каманда атрымае картку са словамі ці словазлучэннямі, з якіх патрэбна будзе скласці выказванне. (Дадатак 1).

Пераможа каманда, якая хутчэй зможа скласці выказванне.

Заданне 1. Вось зараз мы паглядзім, як вы ўважліва слухалі экскурсавода, ці запомнілі вы, для чаго выкарыстоўвалі вашы прабабулі прадметы, змешчаныя ў нашай экспазіцыі. Я буду называць прадметы, а вы знаходзіце іх і тлумачыце, для чаго яны служылі.

Рубель – выкарыстоўвалі для мыцця і прасавання бялізны.

Печ – была сродкам абагрэву хаты, гатавання ежы, а яшчэ на ёй спалі малыя дзеці і старыя.

Пранік – драўляны брусок для выбівання бялізны пад час прання. Пранік мае ручку і рабочую паверхню, якая звычайна была рабрыстаю (зубчатаю), але магла быць і гладкаю. Выкарыстоўваўся і для абівання лёну ды проса.

Збан – гліняны посуд з выцягнутым тулавам, пукатымі бакамі, звужаным горлам, дзюбай-літком і вушкам-ручкай.

Бязмен, або ручныя вагі, дазвалялі ўзважваць тавары, не выкарыстоўваючы гіры.

Прас – прылада для разгладжвання складак на тканіне.

Патэфон – апарат існаваў для таго, каб прайграваць вінілавыя пласцінкі. Мабільнасць гэтай версіі прайгравальніка забяспечвала тое, што ён быў скампанаваны як чамадан з ручкай, якая дазваляе пераносіць яго без асаблівай цяжкасці.

Заданне 2. Удзельнікі гульні атрымліваюць канверты з тэкстамі загадак. Адгадваюць прадмет і знаходзяць яго сярод экспанатаў музея. (Дадатак 2)

Заданне 3. Что такое “ручнік”? Знайдзіце яго ў музеі. Раскажыце, што вы ведаеце пра ручнікі, як іх выкарыстоўвалі, ці выкарыстоўваюць зараз. (Дадатак 3)

Заданне 4. Разгледзьце ўважліва здымак. Якія з прадметаў ёсць у нашым музеі? Назавіце іх. Для чаго яны выкарыстоўваліся? (Дадатак 4,5)

Вядучы 1. А зараз віктарына “Стравы беларускай кухні”. Беларусы славяцца сваёй гасціннасцю. Толькі госць на парог – пачастунак на стол. І паспрабуй тут нечага не пакаштаваць – гаспадыня пакрыўдзіцца…

Віктарына

1. Што такое талакно? (Спецыяльна прыгатаваная аўсяная мука.)
2. Рэдкая страва з дробных мучных камячкоў, згатаваная на вадзе або малацэ, вядомая ў беларускай, рускай, літоўскай, украінскай і польскай кухнях . Пра пяць лыжак гэтай стравы напісаў апавяданне Змітрок Бядуля . (Зацірка)
3. Як называецца посуд для прыгатавання цеста? (Дзяжа)
4. Сёння мы ведаем гэту страву як напой, а раней нашы продкі яго елі, наразаючы нажом. Пра што ідзе гаворка? (Кісель)
5. Што такое бігас? (Тушаная з мясам капуста.)
6. Паслухайце ўрывак з паэмы Якуба Коласа “Новая зямля”. Якое свята апісана? Якія стравы называюцца?

А на стале тым – рай, ды годзе,
Што рэдка трапіцца ў народзе,
Ляжала шынка, як кадушка,
Румяна-белая пампушка,
Чырвона зверху,сакаўная,
Як бы агонь у ёй палае,
А ніз бялюткі, паркалёвы;
Кілбасы-скруткі, як падковы,
Між сцёган, сала і грудзінак
Красуе ўсмажаны падсвінак,
Чысцюткі, свежы і румяны,
Як бы паніч той надзіманы.
Муштарда, хрэн – адно дзяржыся,
У рот паложыш – сцеражыся!

А пірагі, як сонца, ззялі,
І ў роце бабкі раставалі.
Са смакам елі і багата –
На тое ж даў Бог людзям свята! (Вялікдзень)

7. Страва са свежай рыбы з прыправамі, рыбная поліўка. Таксама бывае грыбная. (Юшка)

8. Страва, прыгатаваная з дранай бульбы і сала, запечаная ў печы.(Бабка)

9. Каша з цэлага абтоўчанага ячменю,запраўленая мёдам, арэхамі, разынкамі. Абрадавая яда на Каляды, Новы год. Бывае багатая і бедная. (Куцця)

І вось цяпер гаршчок з куццёю,
Як цар даўнейшаю парою,
Ў пачэсны кут, на свой прастол,
Стаўляўся з гонарам за стол
На гэта сена пад багамі,
Ўладар над хлебам і блінамі,
(Я.Колас. «Новая зямля»)

Заданне 5. Адносіны беларусаў да ежы, застолля знайшлі сваё адлюстраванне ў прыказках і прымаўках. Мы зачытаем пачатак народных выслоўяў, а вы павінны іх закончыць.

- Дзе каша і аладка… (там будзе і грамадка).
- Будзе час…(будзе і квас).
- Як ем…(і глух, і нем).
- Чалавек галодны…(ні на што не годны).
- Смачна было…(ды блізка дно).
- Як зварыш…(так і з’ясі).
- На смачны кусочак…(знойдзецца раточак).
- Хлеб свежы…(смачны для ежы).
- Калі хлеб у возе…(то няма бяды ў дарозе).
- Вялікі кусок…(дзярэ раток).
- Госць, не дзьміся…(еш, што ў місе).
- Без капусты…(на стале пуста).

Заданне 6. А зараз я са свайго куфэрка дастану некалькі рэчаў. Ці ведаеце вы, хто імі карыстаўся – гаспадар ці гаспадыня? Для чаго яны выкарыстоўваліся ў гаспадарцы? (вядучы дэманструе прадметы з сялянскага абіходу, навучэнцы расказваюць, як называецца прадмет і для чаго выкарыстоўваецца). (Дадатак 6)

Заданне *7.* Зараз праверым, як вы ведаеце традыцыйнае беларускае адзенне. Вы павінны сабраць строй для жанчыны і для мужчыны. У вас ёсць карткі з назвамі адзення. Знайдзіце гэтыя рэчы ў нашым музеі.

Картка 1.

Фартух, спадніца, кашуля, хуста, каралі, лапці,

Картка 2.

Вушанка, кашуля, нагавіцы, камізэлька , анучы.

Вядучы 1. Дзякуй за цікавую гульню. Відаць, што добра ведаюць нашы госці традыцыі і абрады нашых продкаў.

Вядучы 2. Згодны з табою. Каманды, калі ласка, зачытайце выказванні,якія ў вас атрымаліся. Як вы разумееце іх сэнс?

Вядучы 1. Ці ведаеце вы старажытную легенду аб беларусах? Не? Тады слухайце.

Бог дзяліў паміж народамі зямлі. Адным – тое, другім – тое.

Прыйшлі беларусы… Вельмі Богу спадабаліся. Ён і пачаў нас надзяляць:

"Рэкі вам даю поўныя, пушчы – нямераныя, азёры – нелічаныя. Жары ў вас ніколі не будзе, але і моцных маразоў – таксама. Галадаць вы ніколі не будзеце.

Не ўродзіць бульба, дык уродзіць жыта ці яшчэ што-небудзь. А яшчэ звяры і птушкі ў пушчах зграямі, рыба ў рэках – касякамі, пчолы ў вуллях – мільёнамі. А травы пахучыя – як чай. Не будзе голаду.

Жанчыны ў вас будуць прыгожыя, дзеці – моцныя, сады - багатыя, грыбоў і ягад – завалiся. Людзі вы будзеце таленавітыя, на музыку, песні, вершы – здольныя. І будзеце жыць ды жыць…"

Вядучы 2. Жадаем вам шчасця, дабрабыту, плёну ў вашай справе, добрай вучобы. Чакаем запрашэння на новую сустрэчу.

Выкладчык. Падводзячы вынікі, я хачу сказаць, пакуль жыве наша памяць, пакуль жыве наша культура – будзе жыць і квітнець наша Радзіма. Пакуль наша мінулае хвалюе нас і нам не абыякавыя падзеі дзён мінулых, мы жывем як нацыя, а значыць, мы моцныя духам і мы адзіныя. Без мінулага няма сучаснасці, а значыць і надзеі на будучае.

Рэфлексія

Сёння ў час гульні я даведаўся: (3 новых словы)

Сёння ў час гульні мне асабліва спадабаліся: (3 цікавыя рэчы)

Сёння ў час гульні мяне здзівілі: (3 унікальных прадмета)

Сёння ў час гульні мне запомніліся: (3 выразы ці прыказкі)

Дадатак 1

Добра быць коласам, але шчаслівы той, каму давялося быць васільком. Бо нашто каласы, калі няма васількоў? (Максім Багдановіч)

"Няма ў чалавека нічога прыгажэй і даражэй за радзіму. Чалавек без радзімы − бедны чалавек" (Колас)

Дадатак 2

Каля адной ямы ўсе з кіямі.(Міска і людзі з лыжкамі.)

Без кліноў, без капытоў, само падыходзіць, ніхто яго не трывожыць.(Цеста)

У кутку барада на кійку. (Мятла)

Напіўся, наеўся, на агонь усеўся.
Кашу зварыў і нас накарміў. (Гаршок)
Вузкі, быццам веташок,
Ен травы нажне мяшок,
А калісьці ў полі дбайна
Жыта жаў замест камбайна. (Серп)

Пад адной страхой чатыры браты стаяць. (Вуглы хаты)

Зверху голы, знізу лахматы, цяплом багаты. (Кажух)

Яна галодная-хата халодная,
Яна пад'ела – у хаце пацяплела. (Печ)

Бярвёны абчэша, палена расколе,
Сама не імкнецца, як іншы, да славы,
Стаіць сабе ціха ў куточку за лавай. (Сякера)

Два браты ўцякаюць, а два-даганяюць,
Але пярэднія не могуць уцячы, а заднія –дагнаць. (Колы)

І са звонам, і са спевам уразаецца ў дрэва,
раз – наперад, раз – назад,
Зубы ззяюць і апілкі ўніз ляцяць. (Піла)

Білі мяне, білі, білі, калацілі,
на кавалкі рвалі, па полі цягалі,
на ключ замыкалі і на стол паклалі. (Абрус)

Чорный конь скача ў агонь. (Качарга)

Плыве паром, вугаль у ём. (Прас)

Гэты абутак не забылі, хоць даўным-даўно насілі.
Залезуць дзеці на палаці, каля печы паставяць. (Лапці)

Дадатак 3

"Сімвалічная роля ручніка ў беларускіх абрадах"

Ручнікі не толькі ўпрыгожвалі інтэр'ер хаты, але і шырока выкарыстоўваліся ў беларускіх абрадах. На вяселлі хлебам-соллю на ручніку сустракалі маладых пасля вянчання ў царкве. Ужываўся ручнік і ў якасці падножніка, на які станавіліся маладыя ў час вянчання. Адыходзячы ад аналоя, нявеста старалася цягнуць за сабой і ручнік. Гэта рабілася для таго, каб сяброўкі цягнуліся за ёю, выходзілі замуж. Самых паважаных гасцей падчас урачыстасцей і зараз сустракаюць хлебам-соллю на прыгожых ручніках.

У залежнасці ад прызначэння і функцый ручнікі маюць розныя назвы. Ручнікі ўтылітарныя паўсюдна на Беларусі называюцца ўціральнік, уцірач, уцірка. Іх выкарыстоўвалі для побытавых патрэб (выцíралі рукі і твар). Прычым на патрэбу сям'і выдзяляецца толькі адзі ручнік, які звычайна вісеў на сцяне. У лазню яго не бралі.Самым высокім статусам надзяляюцца абрадавыя ручнікі, багата аздобленыя вышыўкай, карункамі. Абрадавыя ручнікі выкарыстоўвалі ў святах і абрадах. Яны ўпрыгожваліся арнаментальный вышыўкай з кветак, геаметрычных сімвалаў і чароўных птушак.

Ручнікі мелі вялікі сімвалічны сэнс. Напрыклад, ручнікі, якія вешаліся на абразы, мелі сімвалічную сувязь з боскім святлом, з небам, са святлом Сонца звязваліся ручнікі, якія часам у рытуальных мэтах вешаліся на вокны. Існавала сімвалічная сувязь ручнікоў з зямлёй – на іх узорах пераважаў ромб, які ў старажытнай славянскай сімволіцы ўвасабляў зямлю, урадлівую глебу. Пра гэта гаворыць і рытуальнае выкарыстанне ручніка разам з хлебам. Хлеб як сімвал урадлівасці, багацця, выступаючы " ў тандэме" з ручніком, указваў не тое, што і ручнік мае сімволіку, звязаную з багаццем, шчасцем, урадлівай глебай.

Ручнікі мелі і яшчэ адно сімвалічнае значэнне. У некаторых раёнах Беларусі пры пахаванні нябожчыка адзін канец ручніка прыбівалі да века труны, а другі замацоўвалі на магільным крыжы, што сімвалізавала дарогу нябожчыка з гэтага свету ў іншы свет. Словам " дарога" называлі беларусы і ручнік, што прыбівалі ўздоўж сцяны, каля якой на лаве ляжаў нябожчык.

Такім чынам, ручнік сімвалізаваў дарогу, якая звязвала зямное жыццё з замагільным светам.

Дадатак 4

Дадатак 5

Дадатак 6

Лапці – традыцыйны сялянскі абутак, плецены з лыка (лазовага, ліпавага), пяньковых або льняных вітушак ці тонкіх вяровак. У мэтах надання трываласці падэшву лапцей падплятаалі лазой, вяроўкамі і падшывалі скурай.

Сякера – працоўная прылада, прызначаная для рубання і цясання.

Серп – прылада для зрэзвання злакаў і траў, складаецца з закругленага ляза (як правіла сталёвага) і кароткай драўлянай ручкі.

Ліхтар – пераносная ці стацыянарная штучная крыніца святла.

Маслабойка, або **бойка** – бандарны выраб; у беларусаў і іншых славянскіх народаў пасудзіна для збівання масла.

Кола – прыстасаванне ў выглядзе дыска ці вобада са спіцамі, насаджанага на вось; адзін з асноўных элементаў наземных транспартных сродкаў.

Качарга – жалезны прут, сагнуты на канцы, для перамешвання паліва ў печы, выграбання попелу.

Вілкі – доўгая драўляная ручка з двума металічнымі паўкруглымі рагамі на канцы; пры дапамозе гэтай прылады ставяць у печ і вымаюць з печы гаршкі, чыгункі.